

Stads- och regionspåverkande funktioner

Positiv påverkan - Arenan som mjölkko

Den kanske enskilt mest betydande funktionen som en arena kan spela för en region är som symbol. Arenan är inte bara en plats för periodovist idrottsligt utövande utan ofta en orsak till stolthet, ett monument över framgång. I vissa fall kan arenan till och med symbolisera staden eller orten. Denna symbolism kan med lätthet utnyttjas för framgångsrik reklam och blir därför mycket värdefull för staden.

Orsaken till att en idrottsarena kan utgöra ett så starkt symboliskt element i stadsbilden kan till stor del förklaras genom arenans storlek. Genom sin storlek blir arenan ofta ett mycket synligt element i staden. Stora strukturer har en större visuell påverkan än små, även om de används för samma evenemang. Även i en stor stad blir arenan genom sin storlek och utformning ett landmärke. Eftersom en arena dessutom ofta är en betydande investering för en stad eller klubb tenderar arenor att användas under en mycket lång tidsrymd. Genom arenans ålder och arenans storlek skapas en stark koppling mellan platsen och den sport som utövas där.

Symbol för vad och för vem?

John Bale²⁸ noterar att sportframgångar ofta tjänar till att ändra de boendes uppfattning om sin stadsdel, eller i en större skala, om sin stad eller sin nation. Om man utgår från att en idrottslig framgång även ger ett positivt ekonomiskt tillskott, ges både en ekonomisk och känslomässig möjlighet att anlägga en bättre och större arena, vilken kan tjäna som en symbol för stadens/stadsdelens framgång. "Löfbergs Lila Arena" i Karlstad kan nämnas som ett exempel på en nybyggd arena som tjänar som en symbol för ishockeylaget Färjestads framgångar. I en av Stadsmiljörådets böcker skriver en bildlärare att dagens barn ser Globen som symbol för Stockholm, inte stadshuset som det var förr.²⁹ Ett ytterligare exempel på en evenemangsarena som tydligt karaktäriserar staden och nämns med stolthet av stadens innevånare är operahuset i Sydney, även om den inte kvalificerar sig som en arena med den här studiens definition.

Omvänt skulle en arena kunna tjäna som en symbol för förändring, vilket på sikt skulle kunna bidra till att förändra ett mindre omtyckt områdes dåliga rykte. Ett exempel på ett sådant försök är lokaliseringen av Frankrikes nationalarena "Stade de France" till den storskaliga och problemfyllda Parisförorten Saint-Denis.³⁰

En nybyggd arena kan vidare symbolisera stadens framåtanda:

It's a wonderful thing for our community. It's a boost to the city's image nationally and local morale as a symbol of major league status. We want people to sit up and say, by good, that city has a lot going for it.

William Hudnut, Borgmästare i Indianapolis³¹

Detta kan i sin tur leda till investeringar från näringslivet och på så sätt gynna stadens utveckling:

Successfully luring the Colts from Baltimore provided tremendous support for a pro-growth campaign that was initiated in Indianapolis in the late 1970's.

William Hudnut, Borgmästare i Indianapolis³²

Man skall dock inte tro att det är troligt att arenan i sig kommer att utgöra en odödlig symbol som för evigt leder till alla de ovan beskrivna effekterna bara genom att den anläggs och utformas storslagen. Arenans funktion som symbol är starkt knuten till nyhetsvärdet. Det är endast i anläggningsskedet arenan i sig kan tjäna som en symbol. För att det symboliska värdet av arenan skall bestå och berika sin omgivning för att nå en önskad effekt, är det av stor vikt att arenabygget följs upp med andra aktiviteter som förstärker den önskade effekten.³³

Symbolism och lokalisering

Symbolverkan hos en arena är som framgår ovan intimt bundet till arenans lokalisering. Symbolresonemanget är dessutom så mångfacetterat att det inte säkert går att förutse en arenas symboleffekt på en stadsdel, stad eller en region. Det går endast att spekulera i dessa effekter. Symboleffekterna kan till och med i vissa fall motverka varandra vilket leder till att man bör studera lokaliseringen med utgångspunkt i den eller de effekter man vill uppnå.

Något som är gemensamt oavsett vilken av de ovan beskrivna symboleffekterna man vill uppnå är att en arena bör vara lokaliserad så att den blir väl synlig från ett så stort omland som möjligt. Var en sådan lokalisering är blir naturligtvis helt beroende av stadens förutsättningar i form av topografi och befintliga strukturer. Goda förutsättningar för en god symbolverkan ger placering i fond på stora stråk, på höjder och intill stora öppna ytor, exempelvis på kajer. Utformningens och arkitekturens vikt i sammanhanget bör inte förringas. Dessa frågor diskuteras i delkapitlet "Arkitektur".

Bild 10
Globen

Turism och representation

Arenor fungerar ofta som turistattraktion, i vissa fall till och med som museum, vilka kräver entrébiljetter även mellan evenemangstillfällena. Exempel på detta är Olympiastadion i München, Wembley i London och Old Trafford i Manchester. Ett annat exempel på en arena som är en turistattraktion är Stockholms stadion, som nu även är skyddat som kulturhistoriskt värdefull. Även Globen fungerar som en turistattraktion, där visningar lockar åtskilliga tusen besökare varje år.

En arena kan även till viss del användas för representation av staden. Arenan hälsar besökare och turister välkomna genom att tala om att det här är en civiliserad stad som har en arena för representation där vi emellanåt presenterar oss för den omgivande världen. Detta är av betydelse för stadens invånare i helhet, som identifikationssymbol.

Globens siluett utnyttjas i ett flertal sammanhang och den har också blivit en symbol för sport, kultur och arbete i Stockholm. Att denna reklam är viktig råder det ingen tvivel om. Bland annat betyder Globen mycket för turistmålet Stockholm och därmed stadens och näringslivets inkomster.³⁴

Evenemangsarena

Stora evenemang ger ett ekonomiskt tillskott både till arrangörstaden, regionen och landet genom skatte- och sysselsättnings effekter. Ytterligare vinnare är självklart också besöksnäringen i form av reseföretag, hotell, restauranger med flera. Detta konstaterar Fritid Stockholm 1996, baserat på gjorda studier av ett stort antal evenemang.³⁵

Idag finns det dock få arenor av karaktären Globen, Stockholms Stadion, Nya Ullevi eller Parken i Köpenhamn som är en vinstaffär och balanserar sin budget, med avseende på driftkostnader, kapitaltjänstkostnader och hyresintäkter. "Däremot är dessa typer av arenor en vinstaffär utifrån de direkta och indirekta ekonomiska tillskotten som dessa arenor bidrar till att skapa genom en omsättningsökning i arrangörstaden och ibland dess omgivning".³⁶ Arenorna är även en vinstaffär för människorna i berörda städer eller dess upptagningsområde som får en möjlighet att uppleva dessa konserter och idrottsevenemang i sin hemstad,³⁷ då alternativet är att resa till andra städer för att uppleva evenemangen där.

Att en arena har spaciösa och väl utformade utrymmen är en förutsättning för att kunna hålla stora evenemang. Särskilt ytor för deltagar- och mediabyar inom arenans närområde har blivit ett allt tyngre vägande argument i kampen om arrangemangen.³⁸ De senaste årens stora evenemang visar på en trend att hela deltagar- och massmediabyar byggs upp till evenemangen. Detta är naturligtvis mycket utrymmeskrävande och mycket få städer i världen kan stoltsera med arenaområden med dessa förutsättningar i stadskärnan. Ett svenskt undantag är Göteborg där det samlade arenautbudet ligger i direkt närhet till den gamla exercisheden, i folkmun kallad Heden.

Kritik mot de ekonomiska beräkningarna

John Bale³⁹ påpekar i sin bok "Sport, Space and the City" att många av de tillväxtberäkningar som har gjorts för arenor har skett av exploatörer eller sådana grupper som skulle kunna få en ekonomisk vinning av att en arena blir byggd. Resultatet blir att dessa "arenalobbyister" tenderar att överskatta fördelarna för en stad eller region och underskatta riskerna och de lokala skattebetalarnas kostnader.

Robert A. Baade påstår att de stora ekonomiska vinsterna av arenabyggande är en myt. Han har undersökt de ekonomiska konsekvenserna av professionell franchiseidrott i Nordamerika,⁴⁰ och har kommit fram till att kommunal sponsring av professionell idrott, särskilt vad det gäller byggande av en arena, inte är en sund samhällsekonomisk investering. De vinster som många idrottslobbyister pekar på är enligt Baade detsamma som arenans besökare skulle spendera på andra evenemang om arenan inte fanns. Vid en studie av sju små arenor i Dallas kom Baade fram till slutsatsen att de ökade intäkterna från verksamheter runt en nybyggd arena inte kunde mäta sig med skulderna som arenabygget skapade.

Negativ påverkan - Arenan som störningsmoment

Det är ingen tvekan om att arenan, och evenemangen som den inrymmer, förhöjer vissa människors livskvalitet. Men för många, den tysta majoriteten kanske, är de kombinerade effekterna av ökad trafik, parkering, oljud och huliganism något som gör arenan till ett störningsmoment i deras vardag. I följande avsnitt redovisas olika negativa effekter en arena kan vara upphov till.

Ökad trafik

Stora evenemang alstrar mycket trafik till och ifrån arenan. Tillflödet av trafik före ett evenemang pågår ofta utspritt över ett antal timmar vilket innebär att problemen blir relativt små. Utflödet efter evenemanget innebär däremot ofta stora problem då all publik vill lämna arenan så fort som möjligt. Mycket av dessa trafikproblem kan naturligtvis undvikas genom en noggrann trafikplanering och att kommunikationerna till och ifrån arenan är dimensionerade efter arenans faktiska behov.

Parkeringsproblem

Centrala arenaetableringar har oftast ett mycket begränsat utbud av parkeringsplatser, vilket skapar effekter på ett ganska stort geografiskt avstånd från arenan. Alla tänkbara ytor används till bilparkering, vilket i hög grad kan komma att störa de boende och verkande i närområdet. Problem med ett tillräckligt antal parkeringsplatser är ett typiskt "centralt" problem. Arenor i en perifer lokaliserings har ofta inte detta problem i samma utsträckning som centrala etableringar eftersom det där oftast är möjligt att anlägga markparkering i arenans direkta närhet.

Huliganism och vandalism

Huliganism och vandalism är de mest uppmärksammade av de negativa effekterna en arena kan orsaka. Problemet är dock ofta mycket överdrivet och inte alls särskilt ofta förekommande.⁴¹ När det väl händer kan det dock få stora och skrämmande konsekvenser. På sin väg till och ifrån arenan händer det att uppretade fans förstör och terroriserar sin omgivning. Detta kan ske i form av stölder, skadegörelse, misshandel, urinerande på allmänna platser mm. Det är dock mycket ovanligt att personer utanför de rivaliserande grupperna blir misshandlade eller råkar illa ut på andra sätt.⁴²

Huliganism och vandalism är svårt att förebygga, men det är möjligt att genom en korrekt fysisk utformning och en riktig lokaliserings av en arena underlätta arbetet med att få bukt med dessa problem. Dessa frågor diskuteras mer ingående i kapitlet "Säkerhet".

Bild 11

Buller, lukt och ljusstörning

En mängd olika ljud uppstår i samband med ett evenemang på en arena. I det samlade ljudtillskottet kan man räkna de ljud som den ökade trafiken alstrar före och efter matchen, musik, speaker-röster innan och i evenemangets pauser och inte minst hejandet och sjungandet på läktarna under hela evenemanget. Än högre blir ljudtillskotten under exempelvis en rockkonsert i en öppen

arena. Under idrottsmatcher och rockkonserter får ljudnivån uppgå till högst 100 dBA ekvivalent nivå, maximal ljudnivå 115 dBA.⁴³ De av riksdagen uppsatta riktvärdena för buller vid bostadsbebyggelse lyder på högst 55 dBA ekvivalent ljudnivå utanför fasad och maximal ljudnivå 70 dBA.⁴⁴ Det är uppenbart att dessa värden överskrids för bostadshus i arenors närområde och att det därför att klassa som en olägenhet för människors hälsa. Däremot så är det på de flesta utomhusarenor ovanligt med evenemang mer frekvent än en gång varannan vecka, och då endast under sommaren. Vidare är det inte alls vanligt att ljudnivån uppgår till dessa maxvärden, varför olägenheten är att klassa som tillfällig och därför ofta som acceptabel.⁴⁵

Evenemang på arenor innebär även ljus och lukter som kan störa omgivningen. Exempelvis lukt från korvstånd, latriner m.m. och strålkastare vars sken syns över arenan. I det senare fallet beror det ofta på att strålkastarna är felriktade.⁴⁶

Problem med buller, ljus och lukt uppstår nästan enbart när arenan ligger i närhet till bostadsbebyggelse. Problemen blir större ju mer människor som har sin bostad i närområdet.

Rädsla och oro

En något underskattad negativ effekt av stora arenor är den rädsla och oro många människor känner inför att något skall inträffa. När ett stort evenemang nalkas är det vanligt att de närboende känner oro inför evenemanget då de vet att de kommer ha bilar parkerade framför sina hus, massor av människor som kommer att dra fram genom bostadsområdet med allt som det innebär, oro för att ljudnivån kommer att vara så hög att det blir svårt att sova m.m. En annan sida av detta fenomen är den rädsla en åskådare på det aktuella evenemanget kan känna inför att kanske hamna mitt i ett slagsmål eller ett upplopp.

Bild 12
Solvalla travbana

Bild 13
Zinkensdamms idrottsplats

Arenan - en död punkt

En arena kan stundtals vara en mycket levande del av en stad. Evenemangen består ofta av många små aktiviteter vid sidan av huvudevenemanget vilket lockar mycket folk till arenaområdet. Huvuddelen av dygnet och veckan står dock många arenor tomma, vilket leder till att arenan kan upplevas som en död punkt i staden. Dödpunktsproblematiken är mest påtaglig i en stads-kärna av den orsaken att det är nästan uteslutande mer liv och rörelse i stadens centrala delar, jämfört med perifera lokaliseringar där de flesta verksamheter ofta står tomma under en stor del av dygnets timmar. Detta medför att kontrasten mellan arenaområdet och omkringliggande områden blir mycket större i ett stadscentrum. Bostäder, kontor, butiker, hotell och restauranger kan dock bidra till att minska intrycket av arenan som ett dött område genom att skapa en rörelse i området under dygnets alla timmar, vilket motverkar känslan av ödslighet. Bostäder är dock, som framgått i detta kapitel, mycket störningskänsliga varför denna fråga noggrant bör utredas i varje unikt fall.

Markpriser

Att markpriserna påverkas vid en nyetablering av en arena är välkänt. Vissa idrottsanläggningar som t ex golfbanor tenderar att höja omkringliggande fastigheters värde. Andra anläggningar som t ex ett fotbollstadion i en central lokalisering tenderar att sänka priserna.⁴⁷ Dessa antaganden är naturligtvis baserade på att inget annat förändras till följd av etableringen så att priserna påverkas i endera riktningen. Risken att en arenaetablering negativt skall påverka markpriset är naturligtvis störst i centrala delar där markpriserna oftast är högst. Detta omöjliggör inte en central lokalisering, men bör vägas in när man kalkylerar för projektet. Hur markpriset påverkas är en direkt följd av de ovan beskrivna positiva och negativa effekterna. Resonemanget utvecklas vidare i kapitlet "Samhällsekonomisk bedömning".

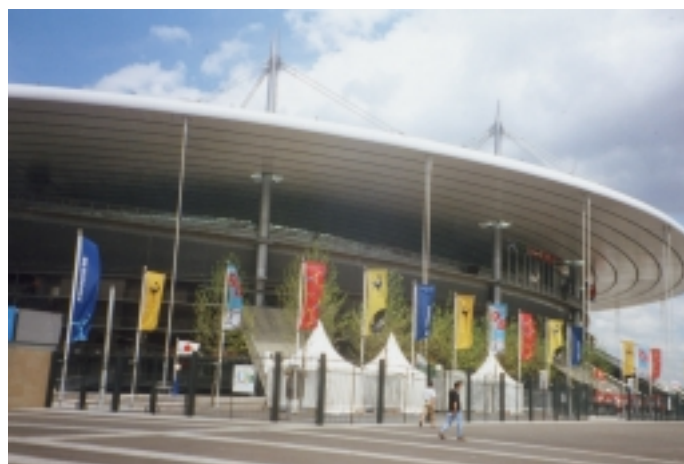
Attitydpåverkande funktioner

Folkhälsa, gruppdynamik, social uppfostran och integrering

En arena kan tjäna som symbol för det mål som unga idrottare vill uppnå. Arenan är platsen där målet att bli en hyllad idrottsstjärna kan uppnås. Inte alltför sällan förvandlas gräsplätten bakom förortsvillan till Wembley-stadium och Olle, sju år, får möjligheten att i sin idols kläder avgöra sommarens VM-final i fotboll. Lika ofta förvandlas den inhägnade asfaltytan i en avlägsen del av New York till en NBA-arena och någon ung amerikansk flicka får som första kvinnliga basketspelare sänka en trea i slutsekunden och bli hjälte i en NBA-final. Sett i ett större perspektiv så bidrar arenorna, idolerna, och med dem drömmarna till unga människors vilja att utöva idrott, och därigenom till en bättre folkhälsa.

Barns ökade vilja att idrotta bidrar även till övning i gruppdynamik och ger en social och demokratisk fostran. Detta inte minst i de nordiska länderna där barn- och ungdomsidrotten i stor utsträckning är föreningsbaserad. Vidare bidrar en bred barn- och ungdomsidrott till ökad integrering, något som kan visa sig var mycket viktig i en tid när rasmotsättningar och segregation börjar växa till ett av samhällets största problem.

En arena kan även tjäna som en symbol för förändring. I arbetet mot segregation och sociala problem blir en arenas symboleffekt naturligtvis än större om den är lokaliserad i ett utsatt område. Tidigare i studien nämndes exemplet "Stade de France". Stade de France är Frankrikes nationalarena vilken är belägen i den mycket problembelastade parisförorten Saint-Denis. Det är ännu för tidigt att utvärdera arenans långsiktiga verkningar i närområdet. Det står dock klart att bygget av arenan (1995-98) har tjänat som en startskott för den lokala kulturens och det lokala näringslivets utveckling.⁴⁸

Bild 14
Stade de France

Lokalisering och funktion

Det är inte lätt att sammanfatta hur lokalisering och funktion av en arena hänger samman. Som framgått av kapitlet kan en arena ha många olika funktioner och alla dessa gynnas och missgynnas av olika lokaliseringar. En bra lokalisering för en funktion kan vara mindre bra lokalisering för en annan, vilket leder till att funktionerna i viss mån motverkar varandra. För att finna en lämplig lokalisering av en arena är det därför av stor vikt att man är klar över syftet med arenan. Vidare måste man identifiera de funktioner som krävs för att syftet skall kunna uppnås. Lokalisering av en arena kan diskuteras först när syftet, och därmed de nödvändiga funktionerna, är bestämt. Under arbetets gång bör man således ställa sig frågor som:

- Vad är syftet med arenan?
- Vilka funktioner krävs för att uppnå syftet?
- Vilka krav ställer dessa funktioner på lokaliseringen av arenan?
- Hur rangordnas funktionerna inbördes, är några av större vikt än andra?

Bild 15

The stadium is a phenomenon of modern urban life. It is the stadium rather than the city squares, the concert hall or the cathedral that we find the largest urban congregations, at pre-ordained times and at regular intervals, to witness sporting rituals and records. Stadiums come in all shapes and sizes, ranging from massive examples of urban monumentalism to humble and homely sites serving the more modest appellation of grounds.

For example, the stadium could be called a theatre, providing as it does the forum for dramatic performances. ... Gazing from individual seats in rows, as regimented as the geometries of sports they are watching, the audience appears as part of the society of the spectacle. The stadium can also be called a cathedral, displaying to the public of a modern form of religion, a new opium for the masses. But it can equally be described as a machine, providing income for some of the residents of the city and region around it and for the workers who "play" inside it.

John Bale 1995